

Dr. M. Bodrogi Enikő docens
Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Nyelvi jogok Norvégiában♦

1. A nyelvi-etnikai kisebbségek és többségek egymáshoz való viszonya a XXI. század elején

Napjaink globalizálódó világában, amikor az emberek önmegvalósítása számára minden eddiginél szélesebb körű lehetőségek tárulnak ki, bizonyos alapvető emberi jogok kérdése még mindig megoldatlan. Jóllehet a világ legtöbb országa hivatalosan egynyelvű, valójában nagyon kevés olyan állam van, amelynek határai között ne laknának különböző nyelveket beszélő népcsoportok.¹ Joggal állíthatjuk tehát, hogy a világ lakosságának legnagyobb hányada két- vagy többnyelvű közösségben él.

Szociolingvisztikai szempontból minden anyanyelvként beszélt nyelv egyenrangú, nincsenek egyfelől jobb, fejlettebb, másfelől rosszabb, primitívebb nyelvek. Ezen az alapon tehát minden nyelvet azonos jogok illetnének meg, és beszélőiknek azonos lehetőségeket kellene biztosítani anyanyelvük tökéletes elsajátítására, fejlesztésére és bármely helyzetben való felhasználására. A valóságban, amint jól tudjuk, ez nem így működik. A különböző nyelveket azonban nem valamely jellemzőjük miatt, hanem beszélőik hatalmi viszonyainak függvényében illetnek meg különböző politikai jogok.

A nyelvi-etnikai kisebbségekre vonatkozó nézetbeli eltérések súlyos összetűzésekhez vezethetnek mind egy adott országban belül, mind különböző országok között. E konfliktusok fő oka annak a meg nem értése, hogy a kisebbségek léte, saját kultúrájukhoz és hagyományaikhoz való joguk nem osztja meg a nemzetet, nem fenyegeti az adott ország integritását.

♦ E tanulmány átdolgozott és újabb adatokkal felfrissített része egy nagyobb munkának, melynek címe *A skandináviai finnugor nyelvek helyzetének szociolingvisztikai szempontú vizsgálata*. A kézirat 2005-ben, az Arany János Közalapítvány támogatásával készült.

1 Lásd többek között Grosjean 1982. VII, Skutnabb-Kangas 1997. 5.

Kevés állam ismeri el, hogy a nemzeti egység csak a nemzetet alkotó összes nyelv és kultúra figyelembe vételével teremthető meg. Az állami egynyelvűség azonban távolról sem a fejlett államiság jele, hanem sokkal inkább gazdaságtalan és értelmetlen állapot, amely az egyik etnikum, illetve nyelv uralmát fejezi ki a többi felett, azaz a faji megkülönböztetéshez hasonló etnicizmus, illetve lingvicizmus² kifejeződése.³

A mai Európában növekedőben van azoknak az alkotmányoknak és még inkább nyelvtörvényeknek, egyezményeknek stb. a száma, amelyek garantálják és védik a nyelvi-etnikai kisebbségek beszélőinek jogait. Ez egyfelől dicséretre méltó fejlemény, másfelől arra figyelmeztet, hogy igenis van mit védelmezni ezen a téren. Bár a garanciák megfogalmazását jogi formában rögzítik, az ügynek mély politikai jelentősége van. Az alapvető gondolat tulajdonképpen az, hogy egy országon belül mindeniknek biztosítani kell a kommunikáció lehetőségét. Nem mindegy azonban, hogy miként. Azt nem szokás tagadni, hogy a kisebbségek számára hasznos a többségi nyelv ismerete (bár itt is különbség van aközött, hogy az egyénnek *joga* vagy *kötelessége* megtanulni azt!), mivel ez elősegíti személyisége fejlesztését, művelődését, közösségi tevékenységét, szakmájának gyakorlását stb. Azt viszont mindmáig kevés ország nyelvi-etnikai többsége érti, hogy miért előnyös az egész országnak, ha a kisebbségeknek biztosítják az azonos kommunikációs esélyeket olyan módon, hogy anyanyelvüket is megőrizték.

A kétnyelvű beszélőknek általában abban az esetben is hátrányaik vannak, ha ténylegesen kétnyelvű területen élnek, mivel nagyon kevés állam viszonyul pozitívan a kétnyelvűséghez (Finnország pl. egyértelműen e ritka államok közé tartozik). Ez a hátrány jogi szempontból mutatkozik meg, mégpedig az állam hivatalos nyelvét beszélő egynyelvűekhez képest. Az elmúlt néhány évtizedben egyre szélesebb körben végzett kutatások azt igazolják, hogy a kétnyelvű beszélők divergens gondolkodása fejlettebb, és ez előnyt jelenthet számukra személyiségük fejlődésében és különböző

---

2 Etnicizmuson az etnikai hovatartozás, lingvicizmuson pedig a nyelv alapján azonosított csoportok hátrányos megkülönböztetését kell érteni. Skutnabb-Kangas 1997. 19–20, Cseresnyési 2004. 190.

3 Skutnabb-Kangas 1997. 19–20.

típusú tevékenységeikben.⁴ Ennek ismeretében még szomorúbb, hogy helyzetük általában rosszabb, mint az egynyelvűeké. Szépe a következőképpen látja ezt a problémát: „A kérdés szerintem azért is súlyos, mert a tipikusan egy nyelv köré szerveződött európai államok értékrendszeréről van szó; ebben a homogeneitás és gyakran vele együtt a konvergencia eleve nagyobb értéket jelent, mint a sokféleség és a divergencia. Ha pedig ez nyelven, etnikai csoporton érvényesül, akkor nyilvánvaló, hogy ez ténylegesen ellentétes irányú értékrendszer, mint amilyent az internacionalizmus, a nemzetközi gazdasági, politikai és kulturális együttműködés igényelne.”⁵

2. Nyelvek hierarchiája

Ugyanúgy, mint a világon még sok más állam esetében, Norvégiában is hierarchizált az országban beszélt különböző nyelvek társadalmi helyzete. Legmagasabb státusa a nemzetállam többségi nyelvének, a norvégnak van. Sajátos viszont az a tény, hogy a következő szinten az őslakosok nyelvei, azaz a számi nyelvek állnak, ezek közül is főként az északi számi. Ennél jóval kedvezőtlenebb a nemzeti kisebbségek nyelveinek helyzete, illetve a hierarchia legalsó fokát a bevándorlók nyelvei foglalják el.

A norvég állam az 1990-es években öt nemzeti kisebbséget ismert el hivatalosan: a kvéneket, az erdei finneket, a zsidókat, a romákat (norvégul *rom* vagy *sigøynere*) és a vándorcigányokat (norvégul *de reisende/ tattere/ romanifolket*). Az Európa Tanács kisebbségi nyelvi egyezményének körébe azonban csak a kvének, a romák és a vándorcigányok tartoznak, mivel az erdei finn nyelv kihalt az 1900-as években, a jiddist pedig már csak néhány idős ember beszéli, így ez is kihalóban levő nyelv.⁶

---

4 Lásd erről a témáról pl. Arnberg 1989.

5 Szépe 2001. 21–22.

6 Lindgren–Eskeland–Norman 2003. 164–165, Huss–Lindgren 2005. 263–264.

3. A norvég két irodalmi nyelvének jogi helyzete

A norvégnak két irodalmi nyelve van, a *bokmål* és a *nynorsk*, és mindkettő egyenlő rangú hivatalos nyelv a társadalom életében. Ilyen szempontból Norvégia kivételes helyet foglal el Európa államai között. Törvény szabályozza, hogy mindkét sztenderd nyelvet milyen mértékben kell a rádióban, televízióban és más közintézményekben használni, az iskolában pedig az egyik nyelvet fő-, a másikat melléknnyelvként választja minden tanuló saját belátása szerint. Tény, hogy az ország legtöbb iskolájában a bokmált tanulják fő nyelvként. A nynorsknek nagyobb a népszerűsége Nyugat-Norvégiában és Trøndelag legnagyobb részén.

Amellett, hogy a norvégnak két irodalmi nyelve van, mindkettőn belül különböző variánsok léteznek, amelyek hang- és alaktani szempontból akár jelentős mértékben is eltérhetnek egymástól. A norvégok megszokták ezt a sokféleséget, sőt, elfogadják és megértik egymás nyelvi variánsainak létezését. A változatok pártolása nemcsak az írott, hanem a beszélt nyelvre is érvényes. Érdekes előzménye mindennek, hogy 1878-ban az országgyűlés döntést hozott azzal az elvvel kapcsolatban, amelyet mindmáig törvényként tisztelnek: az iskolában a gyermekeknek joguk van azt a nyelvváltozatot használniuk, amelyet otthon beszélnek. A tanárnak pedig kötelessége figyelembe venni ezt, és kerülnie kell olyan kifejezések használatát, amelyek idegenek a tanulók számára. Mindez azt jelenti, hogy a norvég oktatási intézmény nem tanította a sztenderd nyelvet olyan módon, mint ahogy az más európai országokban szokás, hanem a nyelvjárások használatát valamiképpen törvény védi. A nyilvánosság szintjén sokkal láthatóbban jelen vannak a dialektusok, mint bármelyik más európai országban.

4. A számik anyanyelv-használati jogai

Norvégiában négy számi irodalmi nyelv létezik, a *déli*, a *luleå-i*, az *északi* és a *kolтта-számi*. Egy 1999-es statisztika szerint mintegy 23 000 személy beszéli ezeket a nyelveket.⁷ Legnépesebb az északi számit használók csoportja,

---

7 Huss–Lindgren 2005. 266.

ennek a számnak csak töredéke a luleå-i és a déli számit beszélőké, míg a kolтта-számik még kevesebben vannak.

Az északi száminak Finmarkku⁸ (norvégul: Finnmark) megye déli részén, Koutokeino (norvégul Kautokeino, számiul Gouv dageaidu),⁹ Kaarasjoki (norvégul Karasjok, számiul Kárášjohka) és Teno (norvégul Tana, számiul Deatnu) településszövetségeken legerősebb a pozíciója. Itt széles körben használt a nyelv különböző területeken, mind a magán-, mind a közéletben. A számit anyanyelvként tanulják a gyermekek az iskolában, és emellett Koutokeino és Kaarasjoki alapfokú iskoláiban a norvég tanuló számára is kötelező tantárgy. Számi többségű az említetteken kívül Uunie-mi (norvégul Nesseby, számiul Unjárga) a Varenki (norvégul Varanger) fjord partján és Kaivuono (norvégul Kåfjord, Gáivuotna) Tromssa megye partvidékén. Finmarkku és Tromssa partvidékén élnek a tengeri számik, akik lélekszámuk tekintetében a legnagyobb számi közösséget alkotják. Sajnos a norvégosítási politika időszakában sokan közülük nyelvet cseréltek, napjainkban viszont számottevő nyelvi revitalizációnak lehetünk tanúi ebben a csoportban.

A luleå-i, a déli és a kolтта-számik közül is sokan norvégra cserélték anyanyelvüket az asszimilációs politika nyomására. Ez az áldatlan helyzet akkor kezdett megváltozni, amikor a tysfjordi (számiul: Divtasvuodna) számik komolyan hozzáálltak a luleå-i nyelv felélesztéséhez az 1990-es években. Az eltelt időszakban már le is mérhető az alkalmazott módszerek hatékonysága, ugyanis az óvodáskorú gyermekekkel való anyanyelvű foglalkozásoknak és az iskolai oktatásnak köszönhetően ismét kétnyelvűvé vált a fiatal nemzedék.

A déli számik kis csoportokban élnek igen kiterjedt területen, és nyelvük, valamint kultúrájuk szoros kapcsolatban áll a rénszarvastenyészéssel. Az elmúlt években az ő körükben is elkezdődött a nyelv felélesztésének programja, amelynek egyik legfontosabb területe az óvodások és

---

8 Azokat a helyneveket, amelyeknek kvén vagy finn megfelelőjük is van, elsőként ezen említem.

9 Itt szeretnék köszönetet mondani Irene Andreassennek, a kvén helynevek kutatójának és Liisa Koivulehtonak, a Ruijan Kaiku főszerkesztőjének azért, hogy segítettek nekem beazonosítani a kvén és számi helységneveket.

az iskolások megfelelő módszerekkel való oktatása. Itt kell azt is megjegyeznünk, hogy a norvég állam támogatja mindezeket a terveket.

Az 1900-as évek derekáig a számik túlnyomó többsége a természettel kapcsolatos foglalkozásokkal biztosította megélhetését. Mind Norvégiában, mind Svédországban a rénszarvastenyésztés joga egyedül a számikat illeti meg, és a számiságot a szélesebb közvélemény egyoldalúan a réntenyésztéssel kapcsolta össze. A déli számik kivételével azonban ez a megélhetési mód mindig is viszonylag kis csoportokra volt jellemző, míg a legtöbb számi horgászként és kistermelőként tevékenykedett. A második világháborút követő évtizedekben a számik hagyományos foglalkozásaiban is változás állt be, mint általában az északi országok lakosainak életében. Manapság nagyon sok területen ott találjuk a számikat is más etnikumok mellett.

A városiasodás következtében főleg az 1950-es években több számi költözött be a városokba. A becslések szerint mintegy 5000-en közülük a fővárosban, Oslóban élnek.¹⁰ Mivel az észak-norvégiai partvidék számik lakta területein számos város is van, nyilvánvaló, hogy már korábban is éltek számik városi környezetben. Korábban a városban letelepedettek beolvadtak a már ott élő lakosságba, az 1900-as évek végén azonban megváltozott ez a helyzet. Sok számi ma már ragaszkodik identitásához és nyelvéhez, sőt, élénken bekapcsolódik a művelődési életbe. A nyelv vitalitását bizonyítja például a fiatal városlakók körében az a tény, hogy többek között Tromssában az 1980-as évek óta működnek számi óvodák. A városi számik kezdettől fogva részt vettek a nemzeti-etnikai mozgalomban, és jelentős emancipációs tevékenységet folytattak a számi nép érdekében. Norvégia legkorábbi számi egyesülete éppen az oslói, amelyet 1949-ben alapítottak.

A nemzetközi téren egyre nagyobb teret nyerő kisebbségi mozgalom az északi országokban indult el, a számik köréből. Az Alattio (norvégul Alta) folyóért folytatott harc az 1970-es években és az 1980-as évek elején döntő változást jelentett. Igaz, hogy a folyót elveszítették, de a norvég állam ettől fogva nagyobb tisztelettel kezelte a számik jogait. Az 1987-es számi törvény és az 1989-es számi népgyűlés olyan újításokat hozott, amelyek jelentősége messzire mutat.

---

10 Huss–Lindgren 2005. 267.

A mai norvég állam jobban támogatja a számik autonómiáját, művelődési életét és mesterségeit, mint bármelyik más ország, amelynek területén számik is élnek (Svédország, Finnország, Oroszország). A számi nyelv jelen van a nyelvhasználat valamennyi fontos területén, az iskolában, a tömegtájékoztatóban, az irodalomban és a kormányzatban. Bőségesen sugároz a rádió és televízió számi nyelvű műsorokat, számi újságok és lapok, szépirodalmi művek jelennek meg, létezik számi színház, zene- és filmművészet. Mégis el kell mondanunk, hogy az északi száminak van a legjobb helyzete a mai Norvégiában, és ennek példája jól mutatja, hogy miként megy végbe manapság egy nyelv emancipációja. Mai pozícióját beszélőinek politikai küzdelme valamint a számik és a norvég állam folyamatos együttműködése következtében sikerült elérnie.

5. A kvének és nyelvük jogi helyzete

A kvének jelenlétét Észak-Norvégia területén a legrégebből fennmaradt, 1520-as évekbeli adónyilvántartások igazolják. Hagyományos lakóterületeik Norvégia két legészakibb megyéje, Finmarkku és Tromssa északi része. Finmarkku belső területein, Koutokeinóban és Kaarasjokiban a kvének elszámisodtak, míg a partvidéken és a folyók alsó folyásának vidékén megmaradt a kvén kultúra. Észak-Norvégia partvidéke hagyományosan háromnyelvű, mivel hosszú ideje lakják norvégok, tengeri számik és kvének. Manapság sokkal több nyelvet beszélnek itt, mivel az elmúlt évtizedekben jelentősen megnövekedett a bevándorlók száma. Az 1800-as évek végén a kvének „fővárosa” Vesisaari (norvégul Vadsø) volt, mivel itt a lakosság valamivel több mint felét kvének alkották. A kvének túlnyomó többsége a második világháborúig halászattal biztosította megélhetését, majd a XX. század második felében itt is, mint az északi országokban általában, megváltozott a foglalkozások hagyományos aránya.¹¹

Egy 1980-as szociális gondozói felmérés szerint minden negyedik finmarkkui lakosnak legalább az egyik nagyszülője finn származású.¹² Az is tény, hogy nem mindenki, akinek kvén felmenői vannak, azonosul manap-

---

11 Lindgren –Eskeland – Norman 2003. 166-168.

12 Huss–Lindgren 2005. 269-270.

ság ezzel a kisebbséggel. Ezen nem csodálkozhatunk, ha figyelembe vesszük, hogy a norvég asszimilációs politika igen nagy gondot fordított a kvének beolvasztására, emiatt a tengeri számikhoz hasonlóan közülük is sokan nyelvet cseréltek. Azokon a vidékeken, ahol a kvén leghosszabb ideig megmaradt a család nyelveként, a gyermekek még az 1950-es években is kvén egynyelvűként kerültek a teljesen norvég tannyelvű iskolákba.

Annak példaként, hogy ezt a helyzetet miként élte meg a kisebbségi gyermek, álljon itt Agnes Eriksen költőnő megdöbbentően szép verse kvénül és magyarul (saját fordításomban):

Agnes Eriksen: Kasvottoman
kansan lapsi

Lapsena minula oli peili.
Ko kattoin peilhiin näin
mitä kansa puohais.
Oma kuva näkyi ja perheenki,
ämmii ja äijii näkyi.
Raamina oli koko kansan juuret.

Peilin eessä opettelin puhuhmaan
ommaa kieltä,
laulahmaan oman kansan äänelä,
opettelin ajattelehmaan,
olehmaan ihminen.
Seittemän vuotta elin kansan
sylissä.

Uusi päivä koitti:
sunnuntai,
pyhäpäivä.
Aamula puhuin vielä meän kieltä,
illala ei enää.
Olin joutunu intternaathiin.
Olin joutunu koulhuun.

Agnes Eriksen: Az arc nélküli nép
gyermeke

Gyermekkoromban volt egy tükröm.
Mikor belenéztem, láttam,
ahogyan népem szorgoskodik.
Láttam benne saját képem és a
családomét, a nagyanyáimét és a
nagyapáimét is láttam.
Kerete a népem gyökerei voltak.

A tükör előtt tanulgattam beszélni
saját nyelvemet,
énekelni saját népem hangján,
tanulgattam gondolkodni,
embernek lenni.
Hét évig éltem a népem kebelén.

Új nap virradt fel:
vasárnap,
ünnepnep.
Reggel még a mi nyelvünket
beszéltem, este már nem.
Kollégiumba kerültem.
Iskolába kerültem.

Peilin särjethiin,
näön sammutethiin,
ryöstethiin kansan sylistä.

A tükkröt összetörték,
a fényt eloltották,
elragadtak népem kebeléről.

Sain uuen peilin.

Új tükkröt kaptam.

Outo kansa siitä kattoi.
Outo laulu siitä kuului.

Idegen nép nézett rám abból.
Idegen dal hallatszott abból.

Kasvoton ja äänetön
haen vieläki.

Arc nélkül és hangtalan
még mindig kutatok.

Az 1960-as évektől valamennyi kvén területen már norvég nyelven beszéltek a szülők gyermekeikkel.

Az első norvégiai kvén egyesület Porsanki (norvégul Porsanger, számiul Porsángu) településszövetség Pyssyjoki (norvégul Børselv, számiul Bissojohka) nevű falvában alakult meg 1984-ben, majd a *Norvégiai Kvének Szövetsége* (*Norjan kveeniliitto*) 1987-ben. Ma a kvén szövetségnek fiókjai működnek a hagyományos kvén lakóterületeken kívül, Oslóban és Tromssában is. A városi életmód ugyanolyan problémákat vet fel a nyelvi-etnikai identitás megőrzése szempontjából, mint amilyenekről a számik kapcsán már beszéltem.

A kvének körében is egyre jobban szorgalmazzák a nyelv revitalizációját. A számiknak az 1970-es években lehetőséget biztosított az állam arra, hogy az egyik norvég irodalmi nyelv helyett a számít tanulják az elemi- és általános iskolában. Hasonló kísérlettel (a kvén/finn oktatása második nyelvként) a Pyssyjoki iskolában próbálkoztak az 1980-as évek elején, majd az 1990-es években kiterjesztették több más tanintézményre is. A norvég országgyűlés egyik 1996-os döntése értelmében az észak-norvégiai iskolákban finnt/kvént lehet tanulni második nyelvként. Azóta a tanulók száma mintegy 1000-1200, ami több mint amennyire számítani lehetett. A legtöbb iskolában a finn irodalmi nyelvet tanulják, Porsankiban viszont a kvént. Az interneten hozzáférhető tananyag nagyjából finn, kisebbrészt kvén nyelvű, de folyamatban van a kvén nyelvű anyag bővítése. Gondot jelent, hogy ez az anyag nem fedi le valamennyi tantárgy

szükségeit. Kvénül megjelentek még újságcikkek és rövidebb szakirodalmi szövegek, versek, énekek és egy hosszabb regény (Alf Børskog tollából¹³), amelynek második kötete is már a kiadónál van.

Érdemes külön megemlítenem a *Ruijan Kaiku* (Észak-Norvégia visszhangja) című, háromnyelvű (finn, kvén és norvég) lapot, amelynek tartalma sokoldalú, stílusa igényes és a témák megfogalmazásában célratörő. 2001 elejétől rendszeresen eljut hozzám, így lehetőségem van folyamatosan értesülni a norvégiai finnek és a kvének helyzetéről. A *Ruijan Kaiku* főszerkesztője, és ugyanakkor egyetlen hivatalos munkatársa Liisa Koivulehto. A lap az állami támogatás csekély volta miatt havonta jelenik meg (a kényszerszabadságokat leszámítva), a 2004-es évben pedig mindössze hat számra telt a rendelkezésre álló összegből.

Éveken át tartott annak a kérdésnek a megvitatása, hogy a kvén önálló nyelv-e vagy a finn nyelvjárása. A *Norvégiai Kvének Szövetsége* (*Norjan kveeniliitto*) önálló nyelvnek tekinti, viszont beszélői között megoszlik a vélemény ebben a tekintetben. A norvég kormány 2003-ban a stockholmi egyetem egyik kétnyelvűség-kutatóját, Kenneth Hyltenstamot bízta meg annak a kérdésnek a tisztázásával, hogy milyen a kapcsolat a kvén, a finn és a meänkieli között. A szakember döntése az volt, amit a kvének képviselői már korábban próbáltak elfogadtatni a közvéleménnyel, vagyis hogy a kvén nyelvészeti, társadalmi és történelmi okoknál fogva különálló nyelv.¹⁴ A finn nyelvtől annyira eltérő társadalmi-történelmi feltételek között fejlődött, annyira más realitást fejez ki, mint a mai finn irodalmi és köznyelv, hogy nem lehet annak nyelvjárása. Az is meghatározó tényező, hogy a kvének Norvégiát tekintik hazájuknak, Finnországot pedig szomszédos országnak. Nem azonosítják tehát magukat azzal a nyelvi közösséggel, amely a finn államban jött létre. Mindezek ellenére a norvég állam halogatta a végső döntést abban a kérdésben, hogy minek nyilvánítsa a kvént. Hyltenstam jelentését különböző hivatalos fórumokon elemezték, és az interneten különböző hozzászólások olvashatók a kérdéssel kapcsolatban. Végül 2005. április 6-án történt meg az, amiért a kvén

---

13 Alf Nilsen-Børskog: Kuosuvaaran takana. Elämän jatko I. Idut. 2004.

14 Ruijan Kaiku 2003/6. 5, 6, 7.

értelmiség hosszan és kitartóan harcolt: kormányrendeletben nyilvánították önálló nyelvvé a kvént.¹⁵

6. A norvégiai finn nyelv jogi helyzete

Eddigi kutatásaim során a norvégiai finnek nyelvi jogairól találtam a legkevesebb adatot. Ez valószínűleg nem véletlen, hanem arra a következtetésre vezet, hogy e népcsoporttal nem foglalkozik annyira a jogi szabályozás.

A legtöbb információt a norvégiai finnekkel kapcsolatban Lindgren–Eskeland–Norman (2003) tanulmányában olvastam.

Mintegy két és fél évtizeddel ezelőtt a finnek az első olyan bevándorlók között voltak, akik megalakították saját helyi szervezeteiket Norvégiában. Azt tekintették egyik legfőbb céljuknak, hogy lehetőséget biztosítsanak a finneknek az anyanyelvükön való tanulásra az iskolában.

A nyelvi jogokért való küzdelem közös táborba gyűjtötte a kvéneket és a finneket a XX. század utolsó évtizedében, mivel azonos célok megvalósításáért léptek fel.¹⁶ A finn bevándorlók számára kétségtelenül jó volt az, hogy az országban hosszú ideje lakik kvén nyelvet beszélő közösség, amelytől megtanulhatták, hogy mit jelent kisebbségben élni, és amellyel saját nyelvükön kommunikálhattak. Másfelől a kvéneknél, akik a norvégosítási időszakban elidegenedtek anyanyelvüktől, lehetőségük nyílt feléleszteni és gyakorolni azt a finn bevándorlókval való kapcsolattartás során. A két etnikumnak tehát kölcsönösen hasznos egymás jelenléte.

A finnek több helyen megalakították a maguk szervezeteit. Több helyi egyesület baráti társaságként határozza meg önmagát, azaz a két ország közötti összekötő kapocsként. A norvégok és a finnek közötti kapcsolatépítés és ennek ápolása igen fontos feladat számukra. Tevékenységeik között meg kell említenünk, hogy tanácsadást nyújtanak a bevándorlóknak a Norvégiába való beilleszkedést megkönnyítendő, és az egyesületek tagjai számára állandó érintkezést biztosítanak a finn nyelvvel

---

15 Ruijan Kaiku 2005/4. 2, 3, 4, 5, 6.

16 A kvén önálló nyelvvé nyilvánítása után e népcsoport célja nyilvánvalóan saját nyelve jogainak biztosítása lett.

és kultúrával. Egyes szervezetek körében megvitatásra kerül a finnek helyzete a norvég társadalomban, és külön hangsúlyt fektetnek a bevándorlók számára fontos kérdésekre. Néhány egyesület a norvégiai finn kultúra népszerűsítését is céljának tekinti.

Az *Észak-Norvégiai Finn Egyesületek Szövetsége* (finnül: *Pohjois-Norjan Suomiseurojen Liitto*) 1982-ben alakult meg. A szervezet néhány évvel ezelőtt kibővült egész Norvégiát átfogó méretűvé, és felvette a *Norvégiai Finn Egyesületek Szövetsége* (finnül: *Norjan Suomiseurojen Liitto*) nevet. Évente hatszor folyóirata is megjelenik, a *Ruijan Sanomat*, továbbá kalendáriumot ad ki, amelyben többek között szerepelnek a finn névnapok, valamint a finn és a norvég zászlós ünnepek. Igen fontos esemény ennek a kisebbségnek az életében a két évente megrendezésre kerülő norvégiai finn kulturális napok. Mind a *Norvégiai Finn Egyesületek Szövetsége* mind a *Norvégiai Kvének Szövetsége* támogatják a norvég állami rádió finn nyelvű közvetítéseit. Ennek időtartama meglehetősen szerény, 12 perc hetente egyszer. Évek óta próbálják kiharcolni a műsoridő meghosszabbítását, de mindezidáig nem került sor erre. Az 1990-es évek végén kezdte el működését Oslóban a *Finn–Norvég Kulturális Intézet* (finnül: *Suomalais-norjalainen kulttuuri-instituutti*), amely kiállításokat, hangversenyeket, szemináriumokat és irodalmi esteket szervez.

A finnek többnyire csak norvég nyelvű istentiszteleteken és gyülekezeti alkalmakon vehetnek részt, mert a finn nyelvű egyházi tevékenység eléggé behatárolt. A finnországi lutheránus egyház először az 1970-es években küldött beszolgáló lelkészt Észak-Norvégiába. Jelenleg a finn nyelvű egyházi tevékenységért a norvégiai finn lutheránus egyházközség felel, amelynek székhelye Oslóban van. Évente mindössze néhányszor küldenek beszolgáló lelkészt Észak-Norvégiába. Az anyanyelvüket egyre kevesebb szituációban használó bevándorlók számára nagyon fontos volna, hogy finn nyelvű istentiszteleten, keresztelőn, esketésen és temetésen vehessenek részt.

Több interjú is készült norvégiai finnekkel. Érdeemesnek tartok idézni és saját fordításomban közölni néhány részletet ezekből, mivel olyan kérdésekre világítanak rá, amelyek általánosak a világ bármely részén élő bevándorlók életében. Egy finn nevű fiatalember pl. a következőket nyilatkozta: „*A nevem a névjegykártyám. Másoktól eltérő identitásom van, amely utat nyit számomra. Jó, hogy különbözöm másoktól, mivel így*

megjegyeznek.”¹⁷ Egy másik fiatalember véleménye: „Két nyelven kemény az élet, de valami fontosat is nyújtott. Megtanította nekem, hogy nyitott legyek más országokkal szemben. Megtanultam, mit jelent a türelem.”¹⁸ Marjatta Norman, a Tromssai (norvégul Tromsø) Egyetem finn lektornője számára az anyanyelv átadása a következő generációnak azt jelenti, hogy önmagunk identitásához ragaszkodunk és becsben tartjuk azt. „Gondoltál-e valaha arra, hogy az, ami leginkább a tied, anyanyelved, tönkremegy és elszegényedik, ha nem használod? De most abban a szerencsés helyzetben vagy, hogy gyermeked van, akivel finnül beszélhetsz. Amikor anyanyelveden szólsz, akkor vagy igazi önmagad, és akkor teljesen elfelejtheted azt a félelmedet, hogy hibákat követsz el, és nem beszéled tökéletesen a nyelvet gyermekeddel. Finnül beszélsz, mert természetesen csak a legjobbat akarod nyújtani gyermekednek önmagadból. Amikor finnül énekelsz vagy olvasol neki, szívedből teszed azt, és ugyanakkor bekapcsolod őt is abba a kulturális láncba, amely minket, finneket valóban finnekké tesz. Norvég nyelven soha nem tudnád gyermeked felé közvetíteni ezt az összetartozási élményt.”¹⁹

Még az 1970-es években a gyermekeikkel finnül beszélő bevándorlók sokféle előítéletbe ütköztek, például az orvosok, tanárok vagy a szomszédok részéről. Akkoriban Norvégiában is az a nézet volt általános, hogy két nyelv használata megakadályozza a gyermek egészséges nyelvi fejlődését, és könnyen félnyelvűvé teszi. Azóta a norvég többség viszonyulása sok tekintetben megváltozott, és ennek nyomait nemcsak a médiában nyilvánosságra hozott beszélgetésekben, hanem a mindennapi kommunikáció szintjén is észlelni lehet. Egyre általánosabb körben elfogadott az a nézet, hogy a más kultúrák és nyelvek sokfélesége gazdagságot jelent Norvégia számára.

A finn nyelv oktatása 1970-ben kezdődött el Norvégiában. Azelőtt több évtizeden keresztül egyik norvégiai iskolában sem lehetett finnül tanulni. A helyzet azonban manapság sincs teljesen megoldva, ugyanis az anyanyelven való tanulás a bevándorlók számára csak ideiglenes, azaz három évig biztosított. Lényegében az anyanyelvet még mindig eszköznek tekintik a norvég nyelv elsajátításához. Abban a pillanatban, ahogy a

---

17 Idézi. Lindgren–Eskeland–Norman 2003. 217.

18 Uők. uo.

19 Norman 2002.

gyermek már tud norvégul, nincs többé joga anyanyelvén tanulni. Mivel a norvég- finn családok gyermekei tudnak finnül, az állam nem engedélyezi számukra, hogy az iskolában is tanulják azt.

A tantervben szerepel egy olyan tantárgy, amelynek neve „finn második nyelvként”, és amelyre a kvének jogosultak nemzeti kisebbségként. (Ez lényegében arra vezethető vissza, hogy a norvég állam a közelmúltig egyenlőségjelet tett a két nyelv közé.) Csak Észak-Norvégia két legészakibb megyéjében, Tromssában és Finmarkkuban lehet ezt a tantárgyat felvenni. Gyakorlatilag ez a finn vagy kvén nyelv tanítását jelenti kb. heti 3 órában, az elemi iskola valamennyi osztályában, illetve folytatni lehet az általános iskolában is. Ezt a tantárgyat a norvég- finn családok gyermekei is hallgathatják, amennyiben az iskola lehetőséget biztosít rá. Problémát jelent viszont az, hogy csekély a diákok létszáma, és azok is különböző életkorúak, emiatt nehéz őket csoportként tanulásra motiválni. Nincs elegendő tanár és tananyag sem az oktatás zavartalan folytatásához. A finnt idegen nyelvként elvileg egész Norvégiában tanulni lehet, és választható nyelvként az általános iskola felső tagozatán pl. a francia, a német stb. mellett. A választható nyelveket két éven át tanítják ezen a szinten, ha van elég érdeklődő és megfelelő szakos tanár. A finnt idegen nyelvként néhány líceumban is fel lehet venni, és része lehet az érettségi vizsgának. A felsőoktatás szintjén a finnt idegen nyelvként tanítják. Az Oslói Egyetemen az 1800-as évek közepe óta lehetett finnt tanulni, de anyagi okokra hivatkozva nemrég megszüntették. 1977 óta a Tromssai Egyetemen és Finmarkkuban az Alattioi (norvégul Altai) főiskolán lehet finn szakos diplomát szerezni.²⁰

7. Összefoglalás

A jelen dolgozat kitekintést kívánt nyújtani a Norvégiában élő finnugor kisebbségek (a számik, a kvének és a finnek) nyelvi jogi helyzetére. Két általános következtetést vonhatunk le belőle, egyik a finnugor népek sorsát, másik a nyelvi-etnikai kisebbségek jövőjét illeti.

---

²⁰ Lindgren –Eskeland – Norman 2003. 220.

1. Kétségtelen, hogy a kis (nem államalkotó) finnugor népek és népcsoportok mindenütt a világon igen erős asszimilációs politikának voltak és vannak alávetve mindmáig. Skandináviában például a beolvasztásnak kifinomultabb, kevésbé szembetűnő formáit gyakorolják a többségi nemzetek, de ez ugyanolyan veszélyt jelent a kisebbségek megmaradására nézve, mint a nyílt erőszak. Ugyanakkor örömmel tapasztalhatjuk, hogy a szóban forgó kisebbségek etnikai-nyelvi identitásuknak olyan fokára jutottak el, amelyen tudatában vannak önmaguk, nyelvük, kultúrájuk megőrzése fontosságának, és készek tenni is ennek megvalósítására.

2. Ha tágabb kontextusban vizsgáljuk ezt a problémát, megállapíthatjuk, hogy a világon mindenütt egyforma nehézségekkel küzdenek a nyelvi-etnikai kisebbségek, és az már csak árnyalatnyi különbséget visz a képbe, hogy egyesek több, mások kevesebb jogot tudtak kivívni maguknak. Mindezen gondok gyökerénél az a napjainkig is ható szociáldarwinista elmélet áll, amely szerint az egy állam – egy nyelv – egy identitás konfiguráció az ideális, és ez a nyelv a politikai hatalmat birtokló számbeli többségé kell, hogy legyen. Mégis úgy tűnik, hogy például Skandináviában lassan-lassan teret hódít az a belátás, hogy a többnyelvűség és a többkultúrúság nem valamiféle veszélyeztetettség a számbeli többségek számára, hanem globalizálódó világunk normális állapota. Ebben a világban pedig az integrációt (amellyel lépten-nyomon dobálóznak a politikusok) a szó eredeti, latin értelmében kell értelmeznünk: olyan egységként, amelynek részei épen, sértetlenül megmaradnak. Amelyben tehát a különböző nyelveket beszélő népcsoportok egyenlő rangúak.

Könyvészet

ARNBERG, Lenore 1989: Tavoitteena kaksikielisyys. Finnre ford. Peck, Outi. Multilingual Matters. Ltd. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

CSERESNYÉSI László 2004: Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

- GROSJEAN, François 1982: *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Harvard University Press.
- HUSS, L. – LINDGREN, A.-R. 2005: Monikielinen Skandinavia. In: Johansson, M. – Pyykkö R. (Eds.) *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikka ja käytäntöä*. Gaudeamus. Helsinki. 246–280.
- LINDGREN, Anna-Riitta – ESKELAND, Tuula – NORMAN, Marjatta 2003: Osima ja Baskabusk – monet suomet Norjassa? – Monena suomi maailmalla. *Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Szerk. Jönsson-Korhola, Hannele – Lindgren, Anna-Riitta SKS. Helsinki. 164–229.
- NORMAN, Marjatta 2002: Äidinkieli on iloa ja lepoa. *Ruijan Kaiku* nr. 6. 7.
- SKUTNABB-KANGAS, Tove 1997: *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Teleki László Alapítvány. Budapest.
- SZÉPE György 2001: *Nyelvpolitika: múlt és jövő*. Molnár Nyomda és Kiadó. Pécs.
- Ruijan Kaiku* 2003/6.
- Ruijan Kaiku* 2005/4.